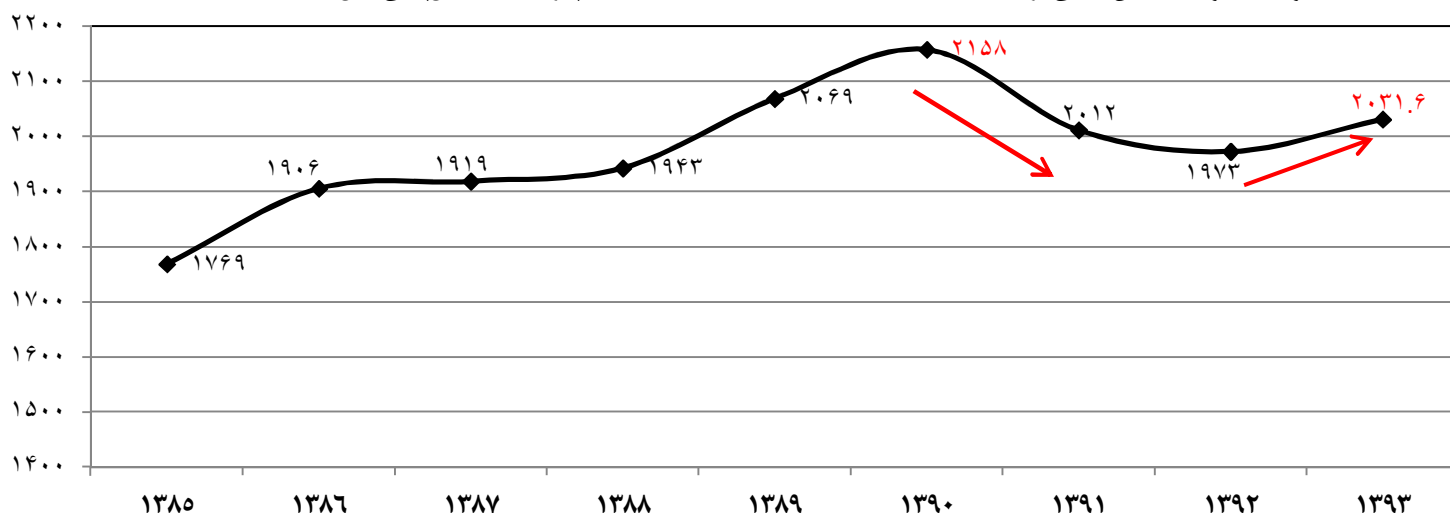

تحولات تولید ناخالص داخلی ایران و اجزای آن در سال ۱۳۹۳

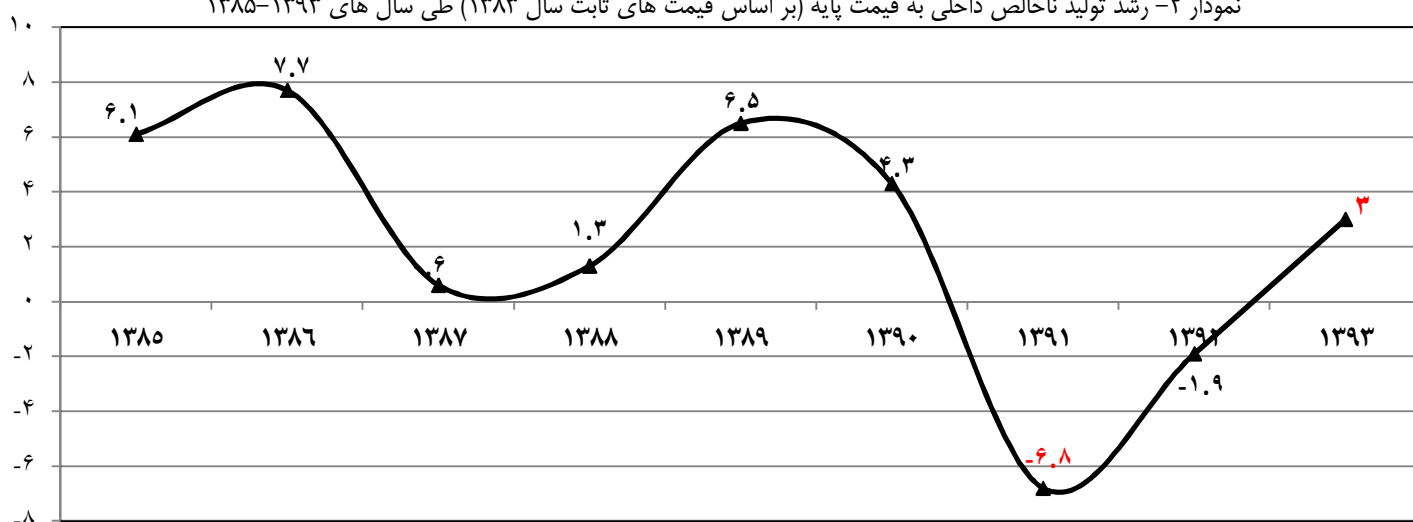
رشد تولید ناخالص داخلی

روند تولید ناخالص داخلی ایران طی سال های اخیر، گویای جهش منفی چشمگیر و کم سابقه ای است که در سال ۱۳۹۱ به واسطه خطاهای سیاست گذاری در سطوح مختلف کشور، نوسانات نرخ ارز و افزایش تحریم های بین المللی رخ داد. کاهش قابل توجه تولید ناخالص داخلی در سال ۱۳۹۱ منجر به رشد ۶٫۸- درصدی تولید ناخالص داخلی به قیمت پایه (بر اساس قیمت های ثابت سال ۱۳۸۳) در این سال شد. پس از کند شدن روند مذکور در سال ۱۳۹۲، رشد اقتصادی کشور به ۱٫۹- رسید و سرانجام در سال ۱۳۹۳ با عملکرد ۲۰۳ هزار میلیارد تومانی تولید ناخالص داخلی به قیمت پایه (بر اساس قیمت های ثابت سال ۱۳۸۳)، توانست رشد ۳ درصدی را نسبت به سال ۱۳۹۲ تجربه نماید (نمودار های ۱ و ۲).

نمودار ۱- تولید ناخالص داخلی بر حسب فعالیت های اقتصادی به قیمت ثابت ۱۳۸۳ (هزار میلیارد ریال) طی سال های ۱۳۸۵-۱۳۹۳

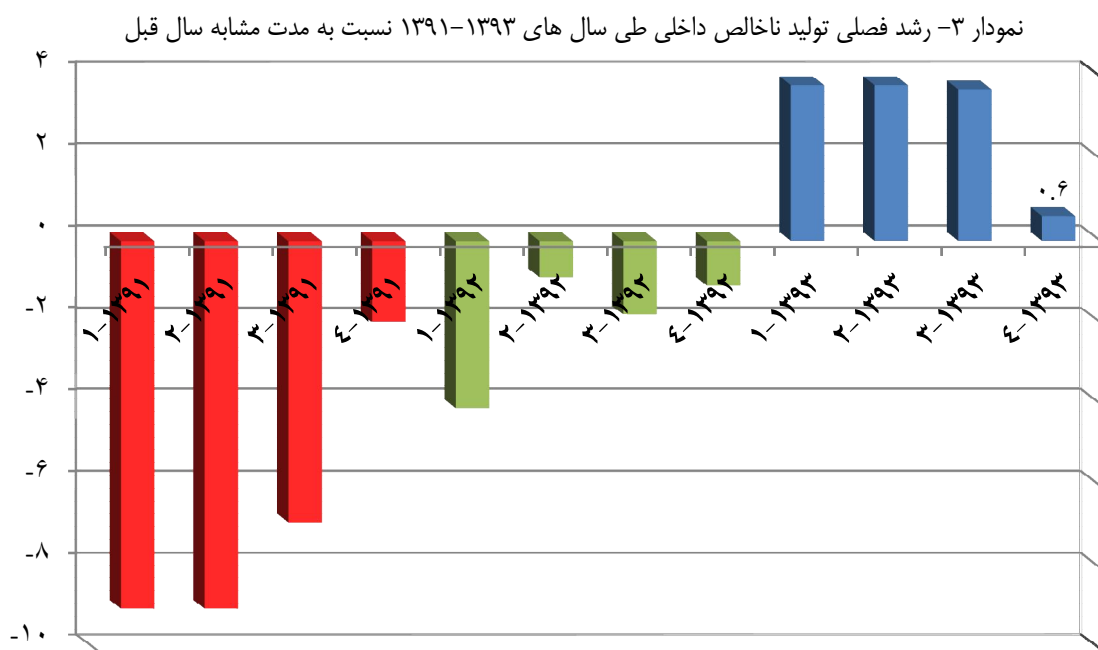

نمودار ۲- رشد تولید ناخالص داخلی به قیمت پایه (بر اساس قیمت های ثابت سال ۱۳۸۳) طی سال های ۱۳۸۵-۱۳۹۳

معاونت بررسی های اقتصادی

اقتصاد ایران پس از پشت سر گذاشتن هشت فصل متوالی رشد منفی طی سال های ۹۱-۹۲، چهار فصل پیاپی رشد اقتصادی مثبت را در سال ۱۳۹۳ تجربه کرده است. همان گونه که در نمودار ۳ مشاهده می شود، روند بهبود و رونق نسبی فصل چهارم سال ۱۳۹۳ در مقایسه با سه فصل قبل ملایم تر شده است. کاهش رشد اقتصادی فصل زمستان نسبت به سایر فصل های سال ۱۳۹۳، زمینه ساز نگرانی کارشناسان اقتصادی از کاهش رشد اقتصادی کشور به زیر یک درصد در سال ۱۳۹۴ شده است.

عملکرد تولید ناخالص داخلی بر حسب اقلام هزینه ای

یکی از روش های شناخته شده به منظور برآورد تولید ناخالص داخلی، روش هزینه نهایی است. در این روش با جمع هزینه های نهایی واحدهای اقتصادی، تولید ناخالص داخلی برآورد می گردد. به عبارتی، محصولات تولید شده در داخل به صورت های مختلف از جمله مصرف نهایی خانوار و دولت، سرمایه گذاری (ثابت و در گردش) و صادرات و واردات به مصرف می رسد. بر اساس آخرین گزارش بانک مرکزی، رشد تولید ناخالص داخلی در سال ۱۳۹۳ بر حسب اقلام هزینه ای (به قیمت های ثابت سال ۱۳۸۳)، ۴,۳ درصد برآورد شده است.

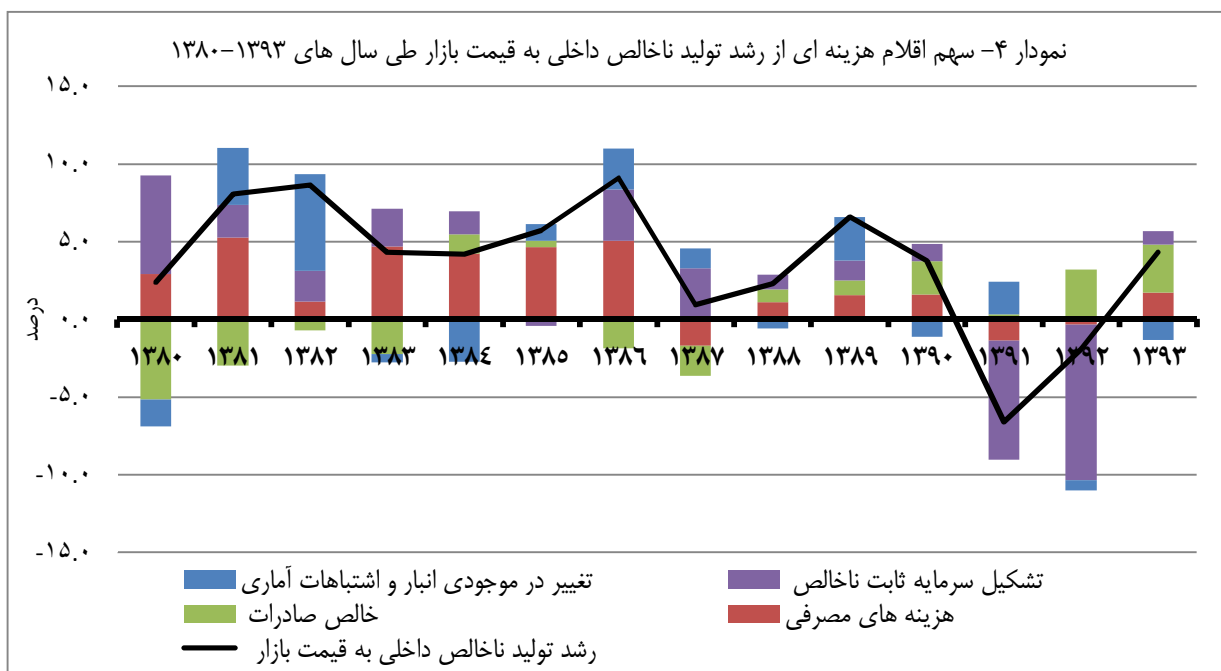
در میان اقلام هزینه ای که به منظور محاسبه تولید ناخالص داخلی به کار گرفته می شوند، هزینه های مصرفی با ارزش بالغ بر ۱۱۶ هزار میلیارد تومان، بالاترین سهم از تولید ناخالص داخلی (۵۶ درصد) را به خود اختصاص داده اند. لازم به ذکر است تقریباً ۸۵ درصد هزینه های مصرفی را مصرف نهایی بخش خصوصی تشکیل می دهد. آمارها نشان می دهد هزینه های مصرفی بخش خصوصی و دولتی سهم ۱,۷ واحد درصدی در رشد ۳ درصدی اقتصادی سال ۱۳۹۳ داشته است.

علی رغم بالا بودن سهم هزینه های مصرفی در تولید ناخالص داخلی، آنچه بیش از سایر اقلام هزینه ای در رشد تولید ناخالص داخلی اثر مثبت داشته است، خالص صادرات می باشد. اگرچه این بخش تنها ۷,۵ درصد تولید ناخالص داخلی کشور را دربر گرفته، اما سهم ۳,۱ واحد درصدی در رشد اقتصادی کشور داشته است. لازم به ذکر است سهم ۷,۵ درصدی

معاونت بررسی های اقتصادی

خالص صادرات در تولید ناخالص داخلی سال ۱۳۹۳ (به قیمت های ثابت سال ۱۳۸۳) طی سال های دهه ۸۰ تا کنون بی سابقه بوده است.

همان گونه که در نمودار ۴ مشاهده می شود، در میان اقلام هزینه ای تغییر در موجودی انبار و اشتباهات آماری با سهم منفی ۱,۳ واحد درصدی بیشترین تاثیر منفی را بر رشد اقتصادی کشور طی سال ۱۳۹۳ داشته است. تشکیل سرمایه ثابت ناخالص سهم ۰,۹ واحد درصدی بر رشد اقتصادی سال ۱۳۹۳ داشته؛ در حالی که این گروه هزینه ای با سهم منفی ۱۰ واحد درصدی، عامل مسلط در رشد منفی اقتصاد کشور در سال ۱۳۹۲ بوده است. مطابق نمودار ۴، اقلام هزینه ای سرمایه ثابت ناخالص و هزینه های مصرفی پس از دو سال متوالی تاثیر منفی بر رشد تولید ناخالص داخلی کشور، سرانجام در سال ۱۳۹۳ بستر رشد اقتصادی را فراهم کرده اند.

جدول ۱- رشد تولید ناخالص داخلی به قیمت بازار و سهم اقلام هزینه ای از آن به واحد درصد (به قیمت های ثابت سال ۱۳۸۳) طی سال های ۱۳۸۰-۱۳۹۳

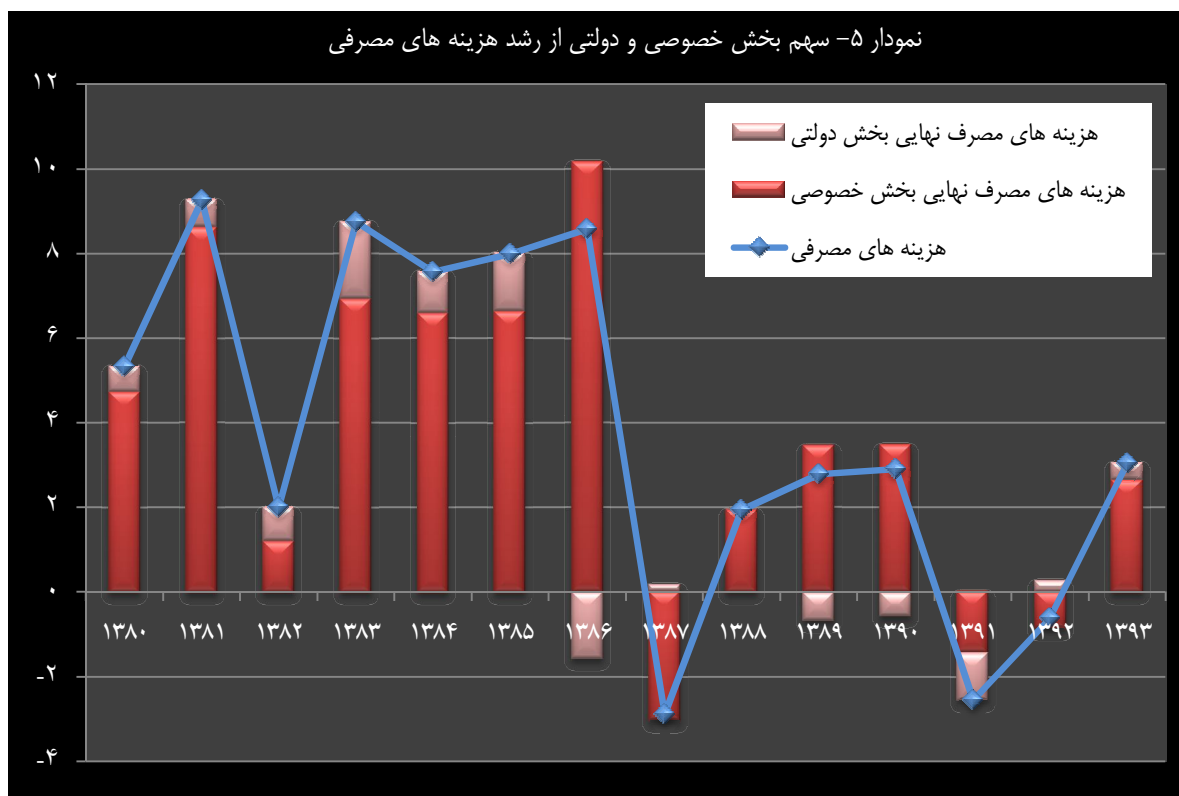
سال	رشد تولید ناخالص داخلی به قیمت بازار	هزینه های مصرفی	خالص صادرات	تشکیل سرمایه ثابت ناخالص	تغییر در موجودی انبار و اشتباهات آماری
۱۳۸۰	۲.۴	۲.۹	-۵.۱	۶.۳	-۱.۷
۱۳۸۱	۸.۱	۵.۳	-۳.۰	۲.۱	۳.۷
۱۳۸۲	۸.۶	۱.۱	-۰.۷	۲.۰	۶.۲
۱۳۸۳	۴.۳	۴.۷	-۲.۲	۲.۴	-۰.۵
۱۳۸۴	۴.۲	۴.۲	۱.۲	۱.۵	-۲.۷
۱۳۸۵	۵.۷	۴.۶	۰.۴	-۰.۴	۱.۱
۱۳۸۶	۹.۱	۵.۱	-۱.۹	۳.۳	۲.۶
۱۳۸۷	۰.۹	-۱.۷	-۲.۰	۳.۳	۱.۳
۱۳۸۸	۲.۳	۱.۱	۰.۸	۱.۰	-۰.۶
۱۳۸۹	۶.۶	۱.۶	۱.۰	۱.۳	۲.۸
۱۳۹۰	۳.۷	۱.۶	۲.۱	۱.۱	-۱.۱
۱۳۹۱	-۶.۶	-۱.۴	۰.۳	-۷.۷	۲.۱
۱۳۹۲	-۱.۹	-۰.۳	۳.۲	-۱۰.۰	-۰.۶۸
۱۳۹۳	۴.۳	۱.۷	۳.۱	۰.۹	-۱.۳

معاونت بررسی های اقتصادی

عملکرد هزینه های مصرفی بخش خصوصی و دولتی

همان گونه که در قسمت قبلی اشاره شد، مصرف نهایی بخش خصوصی و دولتی با مجموع حدود ۱۱۷ هزار میلیارد تومان، بیش از ۵۶ درصد تولید ناخالص داخلی (به قیمت های ثابت سال ۱۳۸۳) را تشکیل داده است. اگرچه سهم این هزینه های مصرفی از تولید ناخالص داخلی نسبت به سال قبل کاهش یافته است، اما آمارها گویای رشد ۳ درصدی مجموع این هزینه ها نسبت به سال ۱۳۹۲ می باشد. چنانچه در نمودار ۵ مشاهده می شود، هزینه های مصرفی پس از دو سال متوالی رشد منفی، در سال ۱۳۹۳ رشد مثبت را تجربه کرده است. اکنون باید دید چنین رشدی ناشی از هزینه های مصرفی بخش خصوصی بوده یا به واسطه رشد هزینه های بخش دولتی حاصل شده است.

با توجه به نمودار ۵، هزینه های بخش خصوصی در تمامی سال های مورد مطالعه نقش غالب را در رشد هزینه های مصرفی داشته است. در سال ۱۳۸۶، سهم بخش خصوصی در رشد ۸٫۶ درصدی هزینه های مصرفی بیش از ۱۰ واحد درصد بوده است. این سهم در سال های بعد روند نزولی را دنبال کرده؛ به گونه ای که در سال ۱۳۹۱ به منفی ۱٫۴ واحد درصد رسیده است. مقدار هزینه های مصرفی بخش خصوصی در سال ۱۳۹۱، حدود ۲ درصد نسبت به سال قبل کاهش یافت، اما سرانجام در سال ۱۳۹۳، رشد ۳٫۱ درصدی هزینه های مصرفی بخش خصوصی به همراه رشد ۲٫۷ درصدی هزینه های مصرفی بخش دولتی زمینه ساز رشد هزینه های نهایی شد. سهم هزینه های مصرفی بخش خصوصی در رشد هزینه های نهایی مصرفی این سال، برابر با ۲٫۶ واحد درصد بوده است.

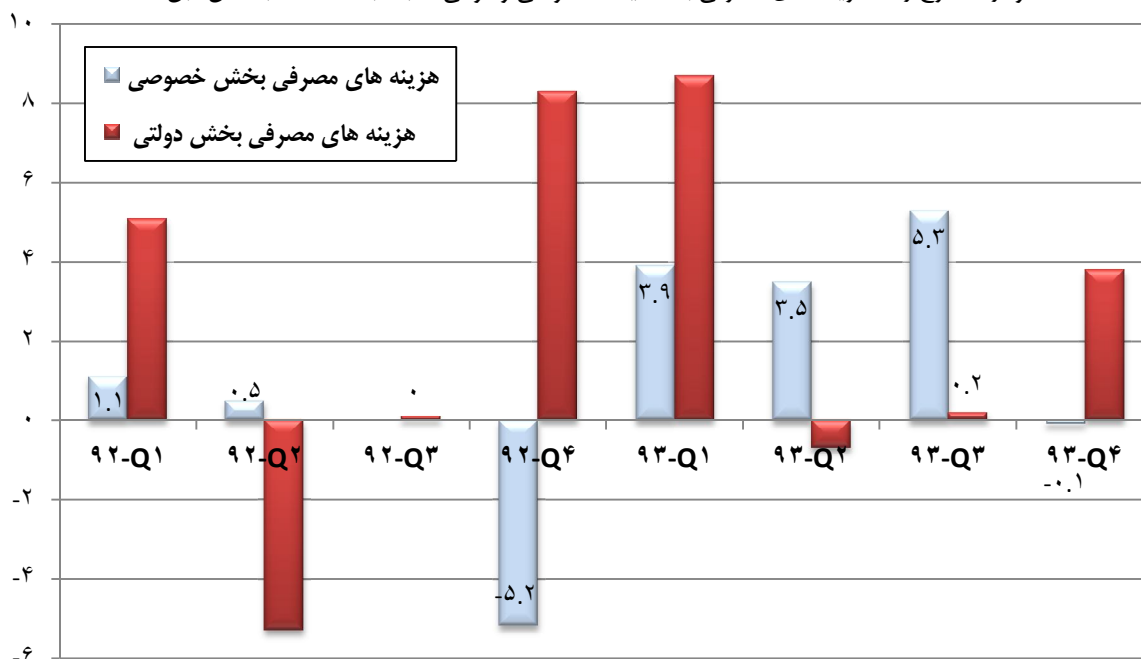
معاونت بررسی های اقتصادی

جدول ۲- رشد هزینه های مصرفی و سهم خصوصی و دولتی از آن به واحد درصد (به قیمت های ثابت سال ۱۳۸۳)

سال	رشد هزینه های مصرفی	هزینه های مصرف نهایی بخش خصوصی	هزینه های مصرف نهایی بخش دولتی
۱۳۸۰	۵.۳۲	۴.۷۲	۰.۶۰
۱۳۸۱	۹.۲۶	۸.۶۲	۰.۶۴
۱۳۸۲	۱.۹۹	۱.۲۰	۰.۷۹
۱۳۸۳	۸.۷۴	۶.۹۳	۱.۸۱
۱۳۸۴	۷.۵۷	۶.۵۸	۰.۹۹
۱۳۸۵	۷.۹۹	۶.۶۲	۱.۳۸
۱۳۸۶	۸.۵۸	۱۰.۱۶	-۱.۵۸
۱۳۸۷	-۲.۸۹	-۳.۰۵	۰.۱۶
۱۳۸۸	۱.۹۴	۱.۹۲	۰.۰۲
۱۳۸۹	۲.۷۸	۳.۴۵	-۰.۶۷
۱۳۹۰	۲.۹۰	۳.۴۷	-۰.۵۷
۱۳۹۱	-۲.۵۶	-۱.۴۵	-۱.۱۱
۱۳۹۲	-۰.۶۲	-۰.۸۷	۰.۲۴
۱۳۹۳	۳.۰۵	۲.۶۴	۰.۴۱

چنانچه آمارها نشان می دهد هزینه های مصرفی بخش خصوصی پس از سه فصل متوالی رشد منفی یا نزدیک به صفر در سال ۱۳۹۲، سرانجام در سه فصل نخست سال ۱۳۹۳ رشد مثبت را تجربه کرده است، اما آنچه نگران کننده به نظر می رسد کاهش میزان هزینه های مصرفی بخش خصوصی در فصل پایانی سال ۱۳۹۳ می باشد؛ به طوری که ارزش ۲۴,۷ هزار میلیارد تومانی هزینه های نهایی این بخش در آخرین فصل سال ۱۳۹۳ تقریباً به مقداری معادل فصل زمستان سال ۱۳۹۲ رسیده است. نمودار ۶، نرخ رشد هزینه های مصرفی طی سال های ۹۲-۹۳ نشان می دهد.

نمودار ۶- نرخ رشد هزینه های مصرفی به تفکیک خصوصی و دولتی نسبت به مدت مشابه سال قبل

معاونت بررسی های اقتصادی

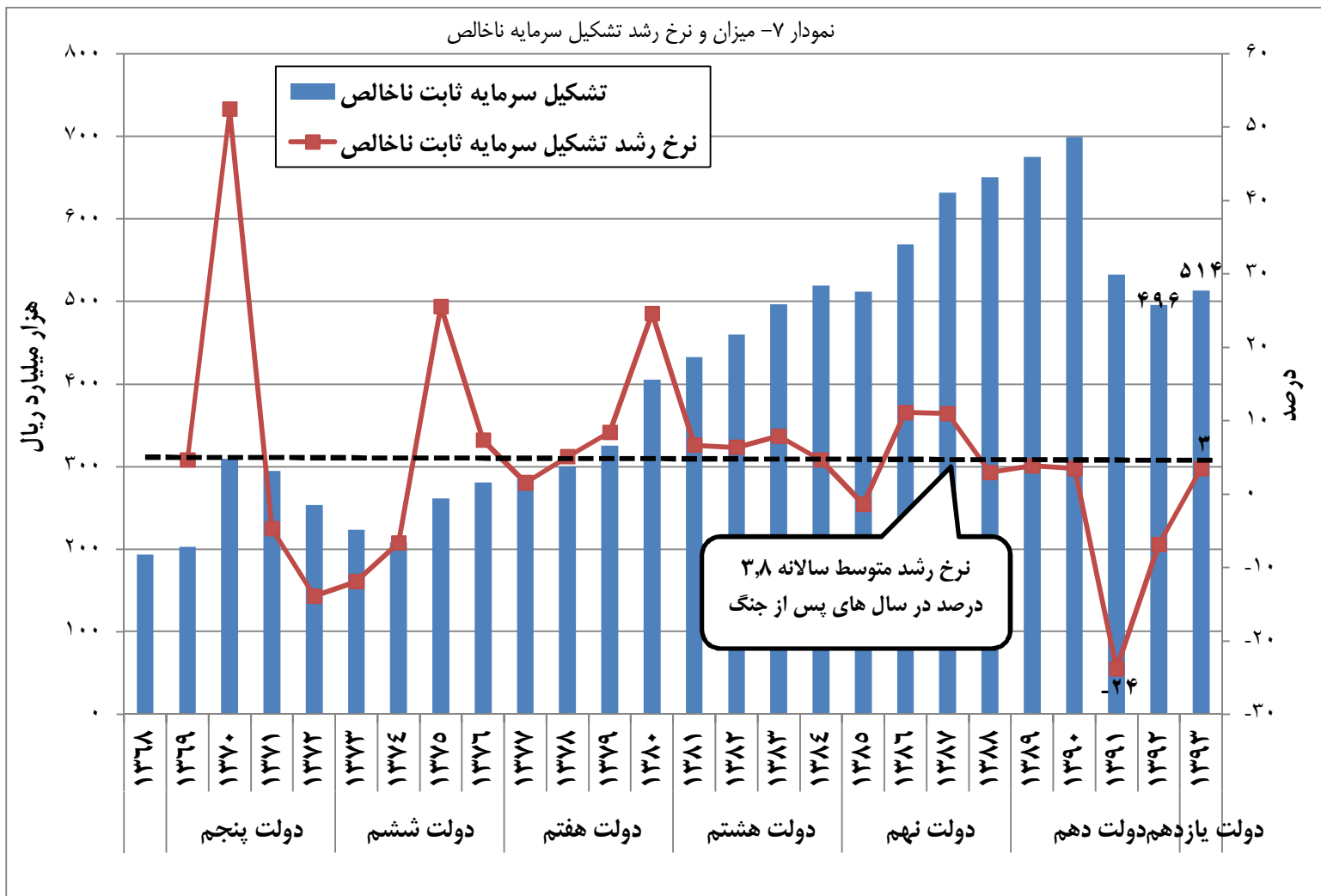
همان گونه که در نمودار ۶ مشاهده می شود، در زمان آغاز به کار دولت یازدهم (تقریباً مصادف با اواسط فصل دوم ۹۲)، رشد هزینه های مصرفی بخش خصوصی به کندی صورت می گرفت و در فصل پایانی سال ۱۳۹۲، رشد منفی ۵٫۲ را نسبت به فصل مشابه سال قبل تجربه کرد که در سال های اخیر بی سابقه بوده است و پایین ترین رشد فصلی طی سال های ۹۳-۹۱ محسوب می شود. در ماه نخست سال ۱۳۹۳، هزینه های مصرفی بخش خصوصی اگرچه رو به کاهش بوده است، اما رشد ۳٫۹ درصدی را نسبت به فصل مشابه سال ۱۳۹۲ تجربه می کند و سهم بخش خصوصی از هزینه های مصرفی از ۸۴ درصد به ۸۶ درصد افزایش می یابد و از سهم هزینه های بخش دولتی کاسته می شود. انتظارات مثبت نسبت به نتایج مذاکرات هسته ای، کاهش تورم و تا حدی ثبات و بهبود شرایط اقتصادی کشور، رشد ۵٫۳ درصدی هزینه های مصرفی بخش خصوصی در فصل سوم ۱۳۹۳ به همراه داشت. در این فصل هزینه های دولت که عمدتاً متأثر از هزینه های جاری دولت می باشد، نسبت به مدت مشابه سال ۱۳۹۲، ۰٫۲ درصد و نسبت به فصل دوم ۱۳۹۳، تقریباً ۱۲٫۵ درصد کاهش یافته است.

علی رغم اینکه سه فصل نخست سال ۱۳۹۳ به دلیل روند رو به رشد هزینه های مصرفی بخش خصوصی و کاهش سرعت رشد هزینه های دولتی تا حدی امیدوارکننده بوده، فصل پایانی این سال با کاهش ۰٫۱ درصدی هزینه های مصرفی بخش خصوصی و رشد ۳٫۸ درصدی هزینه های بخش دولتی نسبت به سال گذشته همراه بوده است. ترکیب هزینه های دولتی و خصوصی می تواند گویای تحقق یا عدم تحقق هدف کوچک سازی دولت و رعایت انضباط مالی باشد. آمارها نشان می دهد در زمستان ۱۳۹۳، بخش خصوصی تقریباً ۸۳ درصد و بخش دولتی تقریباً ۱۷ درصد از هزینه های مصرفی را دربرگرفته اند. چنین ترکیبی طی سال های اخیر تنها در فروردین ماه سال ۱۳۹۱ شکل گرفته؛ به گونه ای که در اغلب فصل ها بخش خصوصی سهمی بیش از ۸۵ درصد داشته است. با توجه به اینکه هزینه های مصرفی بخش خصوصی در نهایت روند سرمایه گذاری های مولد را شکل می دهد، می باید پایداری و باثبات بودن آنها در سیاست گذاری ها مورد توجه قرار گیرد.

عملکرد تشکیل سرمایه ثابت ناخالص

برآورد تشکیل سرمایه ثابت ناخالص در زمینه ماشین آلات و لوازم کسب و کار و ساختمان صورت می گیرد. سرمایه گذاری در ماشین آلات و لوازم کسب و کار، آن قسمت از تولیدات داخلی و واردات کالاهای سرمایه ای را شامل می شود که طی دوره حسابداری مورد مصرف قرار نگرفته، صادر نگردیده و به این ترتیب به موجودی کالاهای سرمایه ای کشور اضافه شده باشد. تشکیل سرمایه در بخش ساختمان نیز به تفکیک بخش خصوصی (شهری و روستایی) و دولتی (پرداخت های عمرانی دولت) برآورد می گردد.

چنانچه آمارها نشان می دهد میزان تشکیل سرمایه ثابت ناخالص طی سال های پس از جنگ به واسطه تحولات اقتصادی و غیراقتصادی دارای نوساناتی بوده است، اما پایین ترین نرخ رشد سرمایه گذاری طی این سال ها (منفی ۲۴ درصد) مربوط به سال ۱۳۹۱ می باشد (نمودار ۷). بخشی از افت چشمگیر سرمایه گذاری در این سال مربوط به کاهش ۳۰ درصدی واردات کالاهای سرمایه ای است که نتایج آن در قسمت سرمایه گذاری ماشین آلات و لوازم کسب و کار نمایان می شود. به طور کلی، نابسامانی فضای کسب و کار، آغاز رکود بخش مسکن، بازده بالای سرمایه گذاری در بازارهای موازی (ارز و سکه) و کاهش ۴۱٫۳ درصدی پرداخت های عمرانی دولت در سال ۱۳۹۱ (نسبت به سال پیش از آن) می تواند عمده عواملی باشد که در کاهش قابل توجه تشکیل سرمایه ناخالص سال ۱۳۹۱ موثر بوده اند.

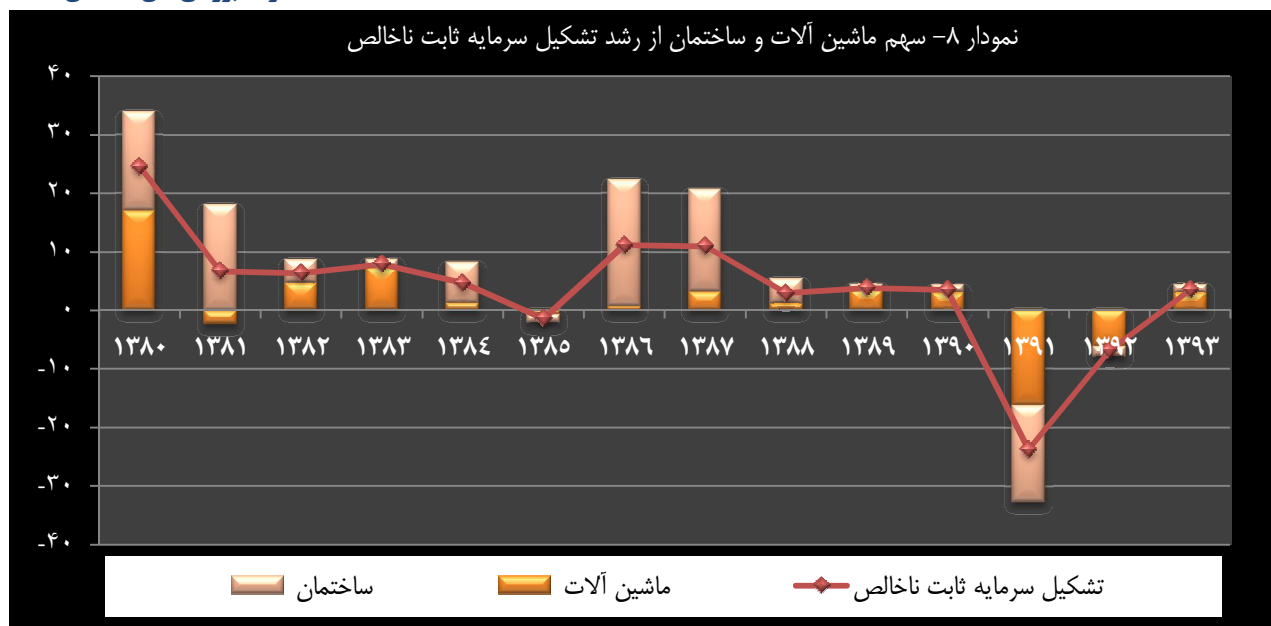

بر اساس آخرین برآوردهای بانک مرکزی، میزان تشکیل سرمایه در سال ۱۳۹۳ نسبت به سال پیش از آن افزایش یافته و از ۴۹,۶ هزار میلیارد تومان در سال ۱۳۹۲ به ۵۱,۴ هزار میلیارد تومان در سال ۱۳۹۳ رسیده است. اگرچه این مقدار هنوز نتوانسته افت ۲۴ درصدی سال ۱۳۹۱ را جبران نماید، اما افزایش ۳ درصدی این متغیر موجب شد سرمایه گذاری در ایران پس از دو سال متوالی رشد منفی، سرانجام در سال ۱۳۹۳ رشد مثبت را تجربه نماید، اما همچنان از متوسط رشد سالانه سرمایه گذاری در سال های پس از جنگ (۳,۸ درصد) پایین تر است.

بخشی از افزایش میزان تشکیل سرمایه ثابت ناخالص در سال ۱۳۹۳ مربوط به افزایش ۲۸,۴ درصدی واردات کالاهای سرمایه ای در این سال می شود که تاثیر آن در رشد ۹ درصدی سرمایه گذاری ماشین آلات مشاهده می شود. اثر افزایش ۳۶ درصدی پرداخت های عمرانی سال ۱۳۹۳ و رشد ۷,۱ درصدی سرمایه گذاری خصوصی در بخش ساختمان مناطق شهری طی شش ماهه نخست ۱۳۹۳ نیز در رشد ۰,۷۴ درصدی سرمایه گذاری بخش ساختمان این سال قابل مشاهده است.

به طور کلی، عامل مسلط در رشد تشکیل سرمایه ثابت ناخالص سال ۱۳۹۳، افزایش ۹ درصدی سرمایه گذاری در بخش ماشین آلات بوده است. همان گونه که در نمودار ۸ مشاهده می شود، هر دو گروه ساختمان و ماشین آلات به ترتیب با سهم ۱,۳۹ و ۳,۰۱ واحد درصدی از رشد، اثر مثبتی در افزایش سرمایه گذاری سال ۱۳۹۳ داشته اند.

معاونت بررسی های اقتصادی

جدول ۳- رشد تشکیل سرمایه ثابت ناخالص و سهم ماشین آلات و ساختمان از آن (به قیمت های ثابت سال ۱۳۸۳)

سال	رشد تشکیل سرمایه ثابت ناخالص	ماشین آلات	ساختمان
۱۳۸۰	۲۴.۶۰	۱۷.۰۲	۱۶.۸۰
۱۳۸۱	۶.۶۸	-۲.۲۹	۱۷.۹۷
۱۳۸۲	۶.۳۷	۴.۶۲	۳.۹۲
۱۳۸۳	۷.۹۰	۷.۲۳	۱.۴۵
۱۳۸۴	۴.۶۵	۱.۲۰	۶.۹۶
۱۳۸۵	-۱.۴۰	-۰.۷۸	-۱.۲۷
۱۳۸۶	۱۱.۱۴	۰.۷۳	۲۱.۴۸
۱۳۸۷	۱۰.۹۸	۳.۲۵	۱۷.۴۷
۱۳۸۸	۲.۹۴	۱.۱۳	۴.۲۴
۱۳۸۹	۳.۸۵	۳.۴۱	۱.۰۲
۱۳۹۰	۳.۵۱	۲.۹۳	۱.۳۱
۱۳۹۱	-۲۳.۸۰	-۱۶.۳۰	-۱۶.۴۱
۱۳۹۲	-۶.۸۶	-۶.۱۹	-۱.۷۲
۱۳۹۳	۳.۵	۳.۰۱	۱.۳۹

علی رغم رشد ۳ درصدی تشکیل سرمایه ثابت ناخالص در سال ۱۳۹۳، آمارها گویای رشد منفی ۱۷,۷ درصدی این قلم هزینه ای در فصل پایانی سال مذکور است. با توجه به اینکه تشکیل سرمایه ثابت ناخالص، یک پیش نگر برای افزایش بازدهی اقتصاد کشور محسوب می شود، رشد منفی و قابل توجه آن در فصل پایانی سال ۱۳۹۳ که عمدتاً ناشی از کاهش سرمایه گذاری در بخش ساختمان بوده است، می تواند نگران کننده باشد (جدول ۴). در خصوص قسمتی از سرمایه گذاری های بخش ساختمان زمستان ۱۳۹۳ که مربوط به فعالیت های بخش خصوصی می شود، تاکنون آماری منتشر نشده است، اما آمارهای بودجه ای دولت حاکی از کاهش ۵۱ درصدی پرداخت های عمرانی دولت طی سه ماهه پایانی سال ۱۳۹۳ است که به تبع اثرات آن در تشکیل سرمایه بخش ساختمان منعکس خواهد شد.

معاونت بررسی های اقتصادی

جدول ۴- رشد اجزای تشکیل سرمایه ثابت ناخالص نسبت به مدت مشابه سال قبل

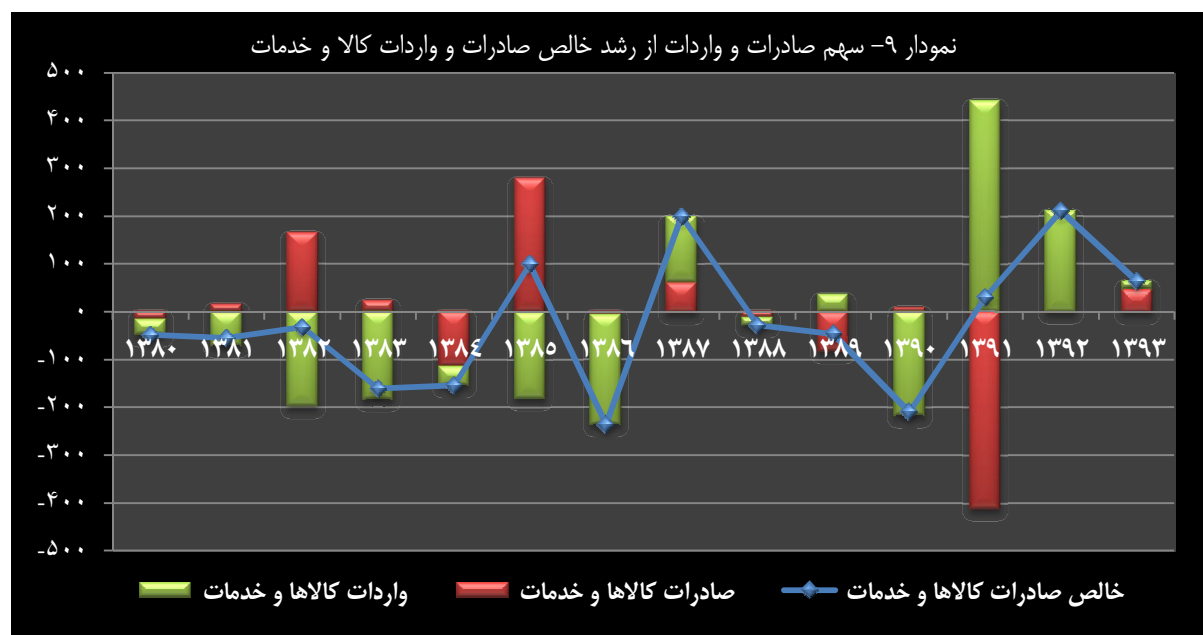
۹۳-Q _۴	۹۳-Q _۳	۹۳-Q _۲	۹۳-Q _۱	۹۲-Q _۴	۹۲-Q _۳	
-۱۷.۷	۱۵.۴	۲۲	۲.۵	۳.۸	-۱	تشکیل سرمایه ثابت ناخالص
۲.۵	۵.۵	۱۵.۷	۱۳.۵	-۵.۱	-۹.۳	ماشین آلات
-۲۷.۳	۲۰.۸	۲۵.۶	-۳.۸	۸.۶	۴	ساختمان

خالص صادرات کالا و خدمات^۱

همان گونه که در نمودار ۴ نشان داده شد، خالص صادرات در اغلب سال های دهه ۸۰ نقش منفی در رشد تولید ناخالص داخلی داشته است. از سال ۱۳۸۰ تاکنون بالاترین نقش مثبت خالص صادرات در رشد تولید ناخالص داخلی طی سال های ۱۳۹۲ و ۱۳۹۳ مشاهده می شود؛ به طوری که سهم ۳,۲ واحد درصدی خالص صادرات در رشد تولید ناخالص داخلی سال ۱۳۹۲ و سهم ۳,۱ واحد درصدی در رشد سال ۱۳۹۳، طی ۱۵ سال اخیر بی سابقه بوده است.

رشد مثبت خالص صادرات کالا و خدمات در سال ۱۳۹۲ ناشی از کاهش واردات بوده است؛ به گونه ای که واردات ۳۴۶ میلیارد ریالی کالا و خدمات در سال ۱۳۹۱ به ۲۸۱ میلیارد ریال در سال ۱۳۹۲ رسیده است (حدود ۱۹ درصد کاهش). آمارهای سازمان توسعه تجارت ایران در سال ۱۳۹۲ نشان می دهد، کاهش واردات کالا در این سال ناشی از کاهش ۱۵,۶ درصدی (بر اساس وزن) کالاهای سرمایه ای نسبت به سال پیش از آن بوده است.

رشد مثبت خالص صادرات کالا و خدمات در سال ۱۳۹۳ به واسطه افزایش ۱۲ درصدی صادرات و کاهش تقریباً ۶ درصدی واردات رخ داده است. بنابراین هر دو متغیر صادرات و واردات نقش موثری در رشد مثبت خالص صادرات این سال داشته اند. چنین رویدادی (رشد مثبت خالص صادرات به واسطه نقش غالب افزایش صادرات و نقش موثر کاهش واردات) در سال های پس از جنگ برای نخستین بار رخ داده است. بیش از ۴۷ واحد درصد از رشد مثبت ۶۴,۲ درصدی خالص صادرات کالا و خدمات ناشی از رشد صادرات بوده است و تقریباً ۱۷ واحد درصد آن به کاهش واردات مربوط می شود (نمودار ۹).

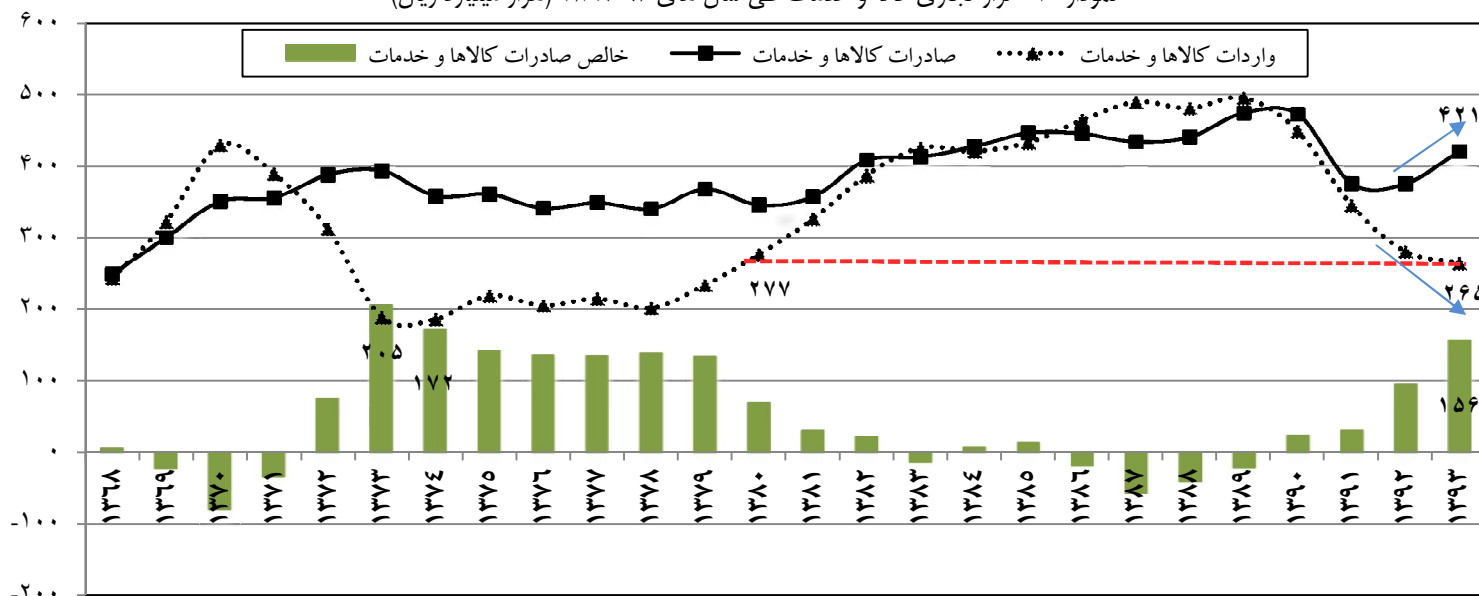
^۱ در این قسمت آمار صادرات کالا و خدمات غیرنفتی مربوط به ارقامی می شود که از سوی بانک مرکزی اعلام می گردد و به دلیل تفاوت در طبقه بندی کالاهای نفتی و غیرنفتی لزوماً با آمار گمرک مطابقت ندارد.

معاونت بررسی های اقتصادی

جدول ۵- رشد خالص صادرات و واردات کالا و خدمات و سهم صادرات و واردات از آن (به قیمت های ثابت سال ۱۳۸۳)

سال	رشد خالص صادرات کالاها و خدمات	سهم صادرات کالاها و خدمات در رشد	سهم واردات کالاها و خدمات در رشد
۱۳۸۰	-۴۸.۴	-۱۶.۵	-۳۱.۹
۱۳۸۱	-۵۵.۲	۱۶.۴	-۷۱.۶
۱۳۸۲	-۳۲.۶	۱۶۵.۲	-۱۹۷.۸
۱۳۸۳	-۱۶۱.۱	۲۲.۶	-۱۸۳.۶
۱۳۸۴	-۱۵۳.۹	-۱۱۳.۴	-۴۰.۵
۱۳۸۵	۹۹.۳	۲۸۰.۱	-۱۸۰.۸
۱۳۸۶	-۲۳۵.۷	-۷.۳	-۲۲۸.۴
۱۳۸۷	۱۹۹.۲	۶۲.۴	۱۳۶.۸
۱۳۸۸	-۲۸.۱	-۱۲.۵	-۱۵.۶
۱۳۸۹	-۴۶.۷	-۸۲.۷	۳۶.۰
۱۳۹۰	-۲۱۰.۱	۷.۷	-۲۱۷.۸
۱۳۹۱	۳۰.۰	-۴۱۱.۷	۴۴۱.۷
۱۳۹۲	۲۱۰.۹	-۰.۵	۲۱۱.۴
۱۳۹۳	۶۴.۲	۴۷.۳	۱۶.۸

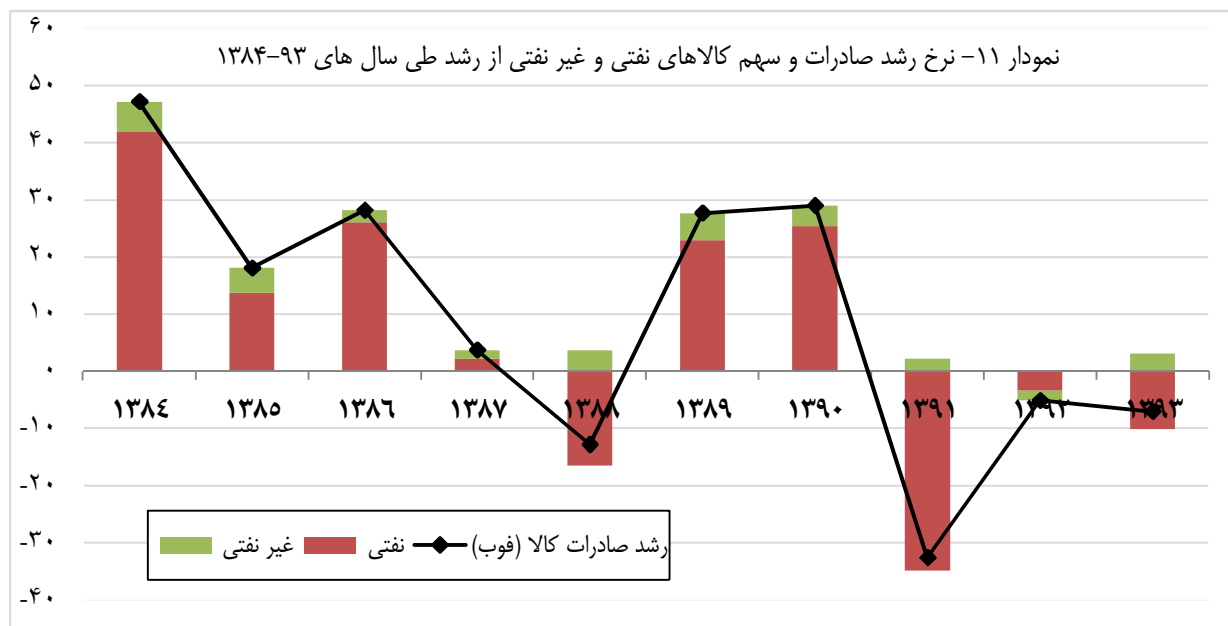
نمودار ۱۰- تراز تجاری کالا و خدمات طی سال های ۹۳-۱۳۶۸ (هزار میلیارد ریال)

همان گونه که در نمودار ۱۰ مشاهده می شود؛ علی رغم کاهش قابل توجه صادرات کالا و خدمات در سال ۱۳۹۰ و تداوم روند نزولی آن تا سال ۱۳۹۲ که عمدتاً ناشی از تحریم های بین المللی بوده، در سال ۱۳۹۳ صادرات کالا و خدمات روند صعودی را در پیش گرفته و با رشد ۱۲ درصدی نسبت به سال قبل به ۴۲۱ هزار میلیارد ریال رسیده است. چنانچه تراز پرداخت های سال ۱۳۹۳ نشان می دهد، صادرات کالا در این سال حدود ۷ درصد نسبت به سال قبل کاهش یافته که عمدتاً ناشی از کاهش صادرات ارزش فروش نفت بوده است. مجموع صادرات نفتی و غیرنفتی در سال ۱۳۹۲ تقریباً معادل ۹۳ میلیارد دلار بوده که در سال ۱۳۹۳ به حدود ۸۶ میلیارد دلار رسیده است. همان طور که انتظار می رود بخش نفت طی سال اخیر همواره نقش غالب را در رشد مثبت یا منفی صادرات کالا داشته است. در سال ۱۳۸۸ و سال های ۹۳-۱۳۹۱ رشد صادرات کالا منفی بوده که عمدتاً از کاهش ارزش صادرات نفتی نشأت گرفته است. در سال ۱۳۹۳،

معاونت بررسی های اقتصادی

سهم کاهش صادرات غیرنفتی در افت ۷ درصدی کل صادرات کالایی نسبت به سال پیش از آن، تقریباً ۱۰ درصد بوده است (نمودار ۱۱).

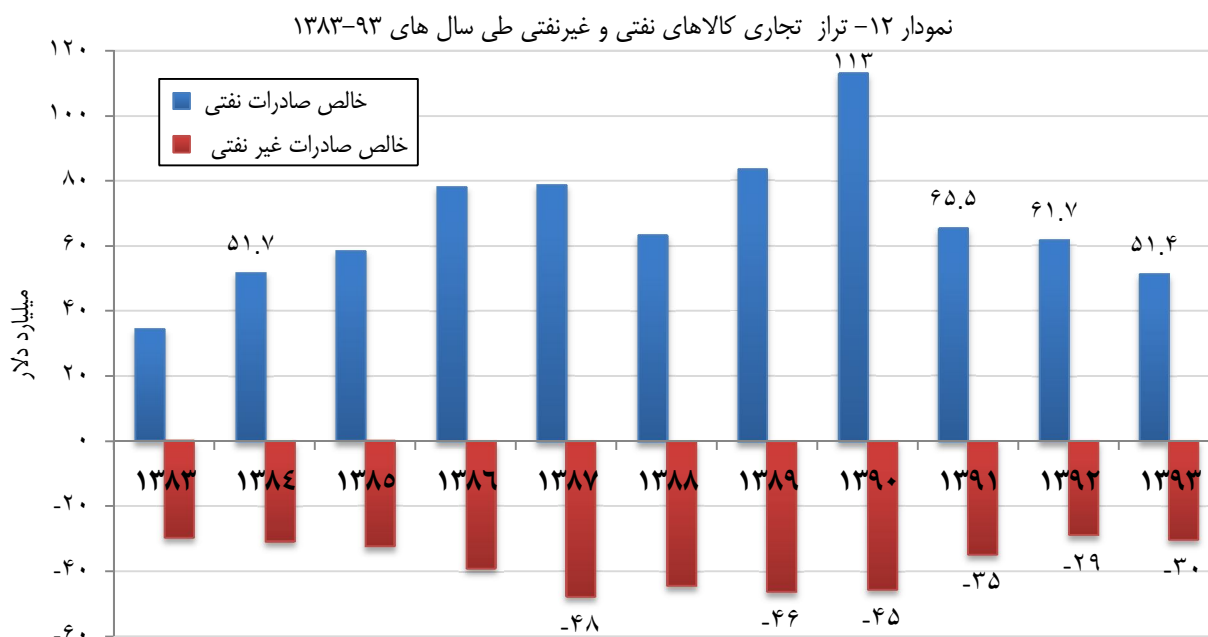
جدول ۶ - نرخ رشد صادرات و سهم کالاهای نفتی و غیر نفتی از رشد طی سال های ۱۳۸۴-۹۳

سال	رشد صادرات کالا (فوب)	سهم در رشد کالای نفتی	سهم در رشد کالای غیر نفتی
۱۳۸۴	۴۷.۲۰	۴۱.۸۵	۵.۳۶
۱۳۸۵	۱۸.۰۸	۱۳.۷۵	۴.۳۳
۱۳۸۶	۲۸.۱۹	۲۶.۰۴	۲.۱۵
۱۳۸۷	۳.۷۱	۲.۱۶	۱.۵۴
۱۳۸۸	-۱۲.۸۰	-۱۶.۴۵	۳.۶۵
۱۳۸۹	۲۷.۶۹	۲۲.۹۱	۴.۷۹
۱۳۹۰	۲۹.۰۲	۲۵.۴۲	۳.۶۰
۱۳۹۱	-۳۲.۶۳	-۳۴.۸۶	۲.۲۳
۱۳۹۲	-۵.۱۲	-۳.۴۱	-۱.۷۱
۱۳۹۳	-۷.۰۴	-۱۰.۱۵	۳.۱۱

واردات کالا و خدمات نیز مطابق نمودار ۱۰، از سال ۱۳۸۹ روند نزولی را آغاز کرده است و همچنان ادامه دارد. کاهش واردات کالا و خدمات به گونه ای بوده که ارزش آنها در سال ۱۳۹۳ (۲۶۵ هزار میلیارد ریال) نزدیک به ارزش واردات کالا و خدمات در سال ۱۳۸۰ شده است.

بالاترین ارقام تراز تجاری کالا و خدمات طی سال های پس از جنگ، مربوط به اوایل دولت ششم (سال های ۱۳۷۳ و ۱۳۷۴) با ۲۰۵ و ۱۷۲ هزار میلیارد ریال خالص صادرات و سال ۱۳۹۳ (اوایل دولت یازدهم) با ۱۵۶ هزار میلیارد ریال می باشد. (نمودار ۱۰).

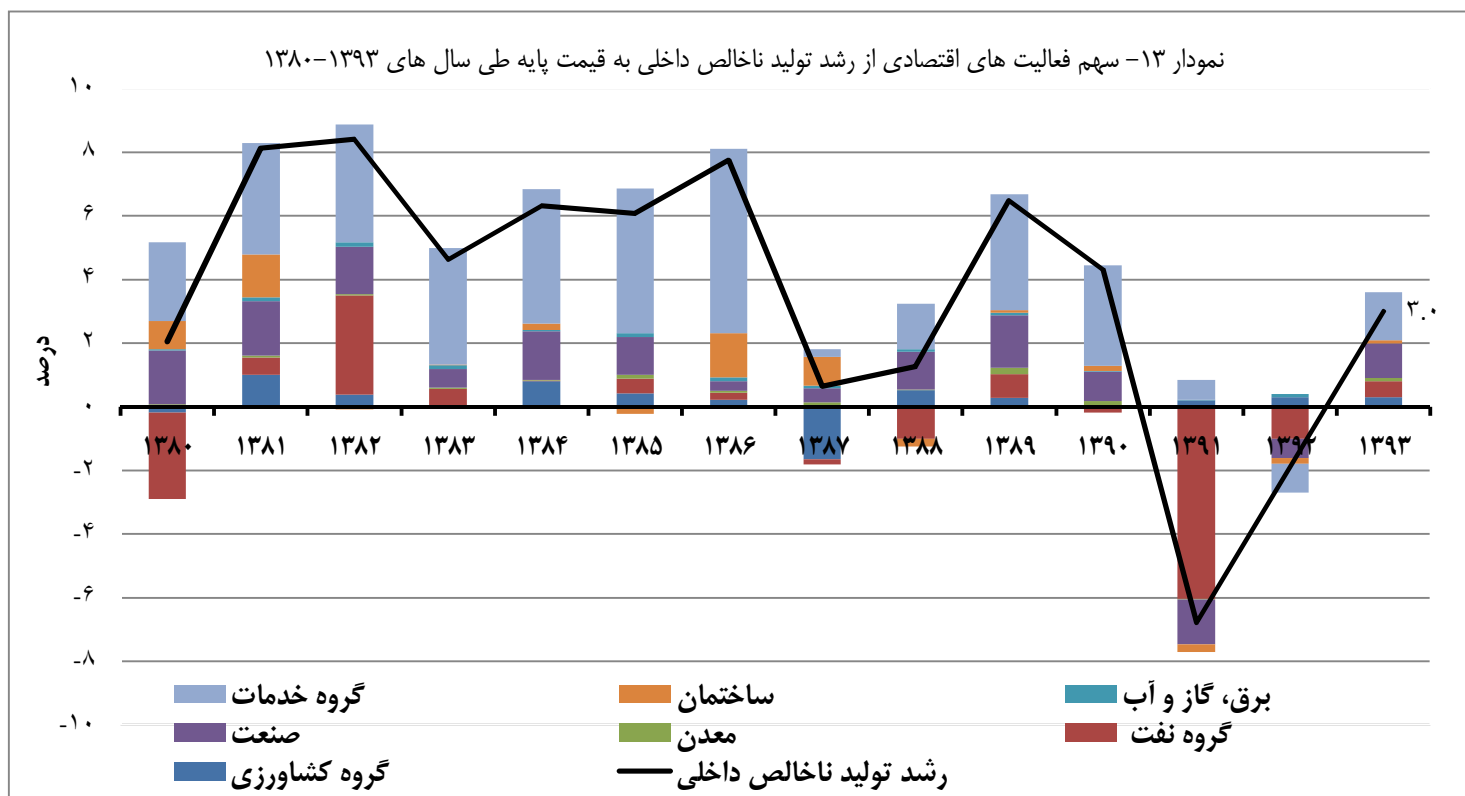
معاونت بررسی های اقتصادی

یکی از اقلام حساب جاری در تراز پرداخت ها، حساب کالا است که خالص صادرات کالاهای نفتی و غیر نفتی را نشان می دهد. با توجه به تراز پرداخت های ده سال اخیر، همواره تراز بازرگانی غیرنفتی ایران منفی بوده و در سال ۱۳۹۳، معادل منفی ۳۰ میلیارد دلار برآورد شده است. بالاترین رقم آن مربوط به سال ۱۳۸۷ با منفی ۴۸ میلیارد دلار می باشد. از سال ۱۳۸۹ به بعد فاصله صادرات و واردات غیرنفتی کشور کاهش یافته؛ تا جایی که در سال ۱۳۹۲ این رقم به منفی ۲۹ میلیارد دلار رسیده است، اما در سال ۱۳۹۳ مجدداً ۱ میلیارد دلار از این رقم کاسته شده و تراز تجاری غیر نفتی کشور به منفی ۳۰ میلیارد دلار رقم خورده است. تراز بازرگانی نفتی ایران طی سالهای گذشته همواره مثبت بوده و در سال ۱۳۹۰ با ۱۱۳ میلیارد دلار خالص صادرات به بالاترین مقدار خود طی ده سال گذشته رسیده است (نمودار ۱۲). تراز تجاری نفتی کشور از سال ۱۳۹۱ روند نزولی را آغاز کرده و تا کنون ادامه داشته است؛ به طوری که در سال ۱۳۹۳، رقمی تقریباً معادل تراز تجاری نفتی سال ۱۳۸۴ (۵۱ میلیارد دلار) را به خود اختصاص داده است.

عملکرد تولید ناخالص داخلی بر حسب فعالیت های اقتصادی

همان گونه که در قسمت های قبلی اشاره شد تولید ناخالص داخلی پس از دو سال متوالی تجربه رشد منفی، در سال ۱۳۹۳ رشد مثبت ۳ درصد را تجربه نمود. برای نخستین بار طی چهار سال اخیر، تمامی گروه فعالیت ها نقش مثبتی را در رشد مثبت اقتصاد ایفا کردند. بخش هایی مانند صنعت و خدمات اگرچه در سال ۱۳۹۲، بیش از سایر گروه ها موجبات رکود اقتصادی را فراهم نمودند، اما در رشد اقتصادی سال ۱۳۹۳ عوامل پیشرو محسوب می شوند. چنانچه در نمودار ۱۳ مشاهده می شود، گروه خدمات با سهم ۱.۵ واحد درصدی در رشد، عامل مسلط در رشد اقتصادی سال ۱۳۹۳ به شمار می رود. بخش صنعت که از سال ۱۳۸۰ تا پایان سال ۱۳۹۰ همواره نقش مثبتی در رشد اقتصادی کشور ایفا نموده، در سال ۱۳۹۱ بعد از بخش نفت نقش غالب را در رکود اقتصادی کشور داشته است. در سال ۱۳۹۲ نیز سهم نسبتاً بالای این بخش در رشد منفی اقتصادی مشاهده می شود، اما در سال ۱۳۹۳ بر خلاف سال های گذشته پس از بخش خدمات بالاترین سهم را در رشد ۳ درصدی اقتصاد داشته است.

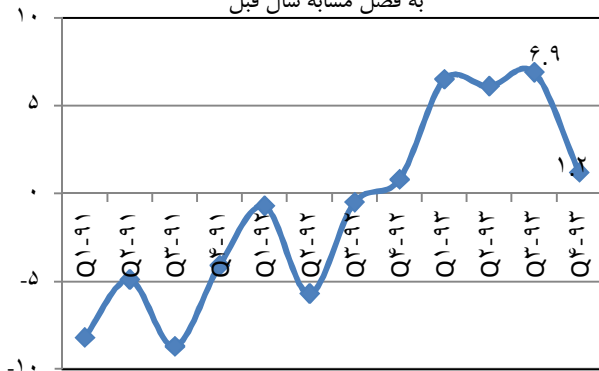
جدول ۷- رشد تولید ناخالص داخلی به قیمت پایه و سهم هر یک از فعالیت های اقتصادی از آن به واحد درصد (به قیمت های ثابت سال ۱۳۸۳)

رشد تولید ناخالص داخلی	گروه خدمات	ساختمان	برق، گاز و آب	صنعت	معادن	گروه نفت	گروه کشاورزی	
۲.۱	۲.۵	۰.۹	۰.۰	۱.۷	۰.۱	-۲.۷	-۰.۲	۱۳۸۰
۸.۱	۳.۵	۱.۳	۰.۱	۱.۷	۰.۱	۰.۵	۱.۰	۱۳۸۱
۸.۴	۳.۷	-۰.۱	۰.۱	۱.۵	۰.۰	۳.۱	۰.۴	۱۳۸۲
۴.۶	۳.۷	۰.۰	۰.۱	۰.۶	۰.۰	۰.۵	۰.۰	۱۳۸۳
۶.۳	۴.۲	۰.۲	۰.۱	۱.۵	۰.۰	۰.۰	۰.۸	۱۳۸۴
۶.۱	۴.۵	-۰.۲	۰.۱	۱.۲	۰.۱	۰.۵	۰.۴	۱۳۸۵
۷.۷	۵.۸	۱.۴	۰.۱	۰.۳	۰.۱	۰.۲	۰.۲	۱۳۸۶
۰.۶	۰.۲	۰.۹	۰.۱	۰.۴	۰.۱	-۰.۲	-۱.۶	۱۳۸۷
۱.۳	۱.۴	-۰.۲	۰.۱	۱.۲	۰.۰	-۱.۰	۰.۵	۱۳۸۸
۶.۵	۳.۶	۰.۱	۰.۱	۱.۷	۰.۲	۰.۷	۰.۳	۱۳۸۹
۴.۳	۳.۲	۰.۲	۰.۰	۰.۹	۰.۲	-۰.۲	۰.۰	۱۳۹۰
-۶.۸	۰.۶	-۰.۳	۰.۰	-۱.۴	۰.۰	-۶.۰	۰.۲	۱۳۹۱
-۱.۹	-۰.۹	-۰.۲	۰.۱	-۰.۶	۰.۰	-۱.۰	۰.۳	۱۳۹۲
۳.۰	۱.۵	۰.۱	۰.۰	۱.۱	۰.۱	۰.۵	۰.۳	۱۳۹۳

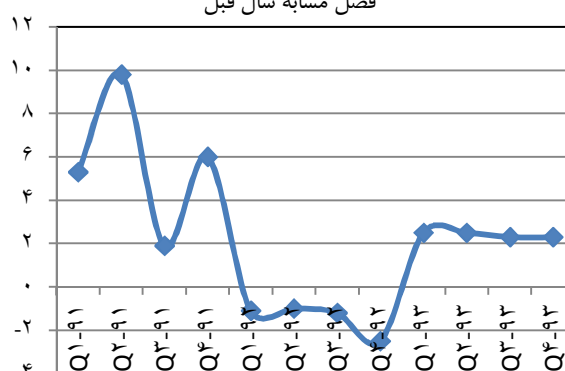
معاونت بررسی های اقتصادی

در میان رشته فعالیت های اقتصادی، ارزش افزوده گروه های صنایع و معادن (شامل صنعت، معدن، آب و برق و گاز و ساختمان)، کشاورزی و خدمات در تمامی فصول سال ۱۳۹۳ رشد مثبت را به نسبت به فصل مشابه سال قبل تجربه کرده اند. تنها رشد بخش نفت در زمستان ۱۳۹۳ به دلیل کاهش قیمت نفت منفی بوده است (نمودار ۱۶).

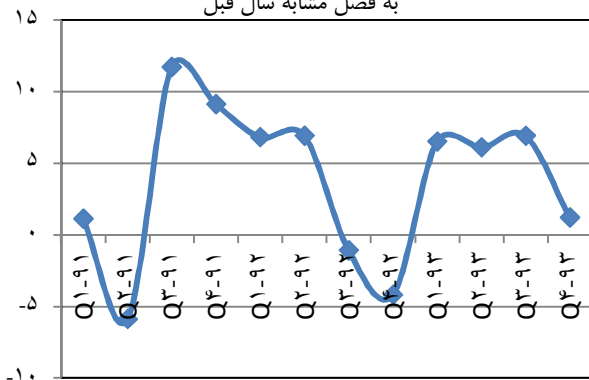
نمودار ۱۵- نرخ رشد ارزش افزوده گروه صنایع و معادن نسبت به فصل مشابه سال قبل

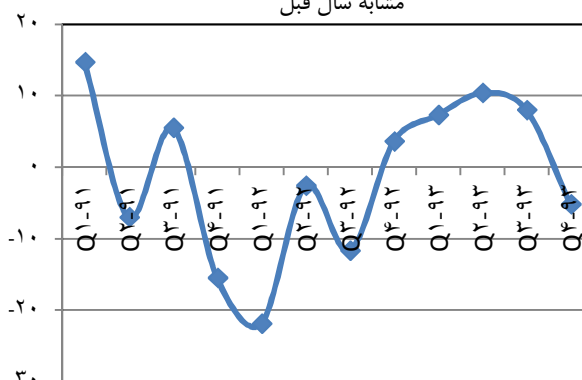
نمودار ۱۴- نرخ رشد ارزش افزوده گروه خدمات نسبت به فصل مشابه سال قبل

نمودار ۱۷- نرخ رشد ارزش افزوده گروه کشاورزی نسبت به فصل مشابه سال قبل

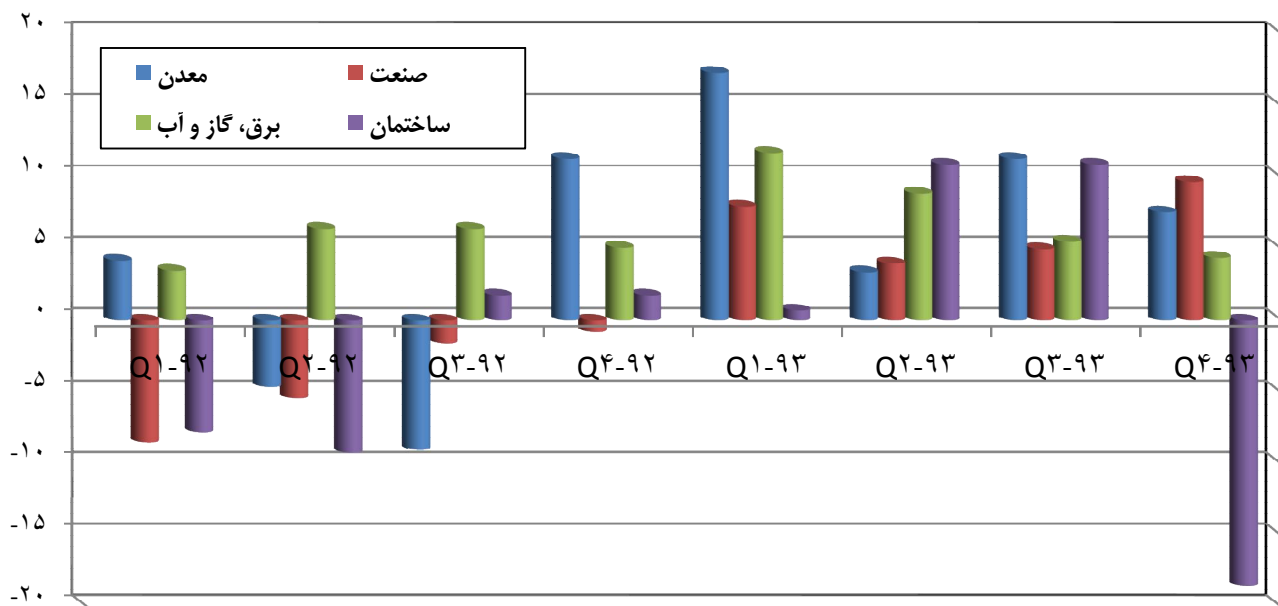
نمودار ۱۶- نرخ رشد ارزش افزوده گروه نفت نسبت به فصل مشابه سال قبل

با توجه به نمودار ۱۵، گروه صنایع و معادن پس از ۷ فصل متوالی تجربه رشد منفی، در زمستان ۱۳۹۲ رشد مثبت را تجربه کرده است. روند صعودی همچنان ادامه داشته؛ تا جایی که در پاییز ۱۳۹۳ به بالاترین رشد خود طی دو سال اخیر (۶,۹ درصد) رسیده است. پس از آن در زمستان ۱۳۹۳ با کاهش ۵,۷ واحد درصدی نسبت به فصل قبل، رشد ۱,۲ درصدی را تجربه کرده که با توجه به رشد منفی ۱۸,۵ درصدی بخش ساختمان، به نظر می رسد بخشی از آن به دلیل رکود ایجاد شده در بخش ساختمان بوده است. رشد منفی بخش ساختمان در فصل پایانی سال ۱۳۹۳، افت ۳,۱ واحد درصدی رشد اقتصادی را در فصل زمستان رقم زد. به طوری که رشد اقتصادی این فصل پس از سه فصل متوالی رشد بالای ۳,۵ درصد به ۰,۶ درصد رسید. نمودار ۱۸، رشد ارزش افزوده گروه صنایع و معادن را به تفکیک بخش ها نشان می دهد.

معاونت بررسی های اقتصادی

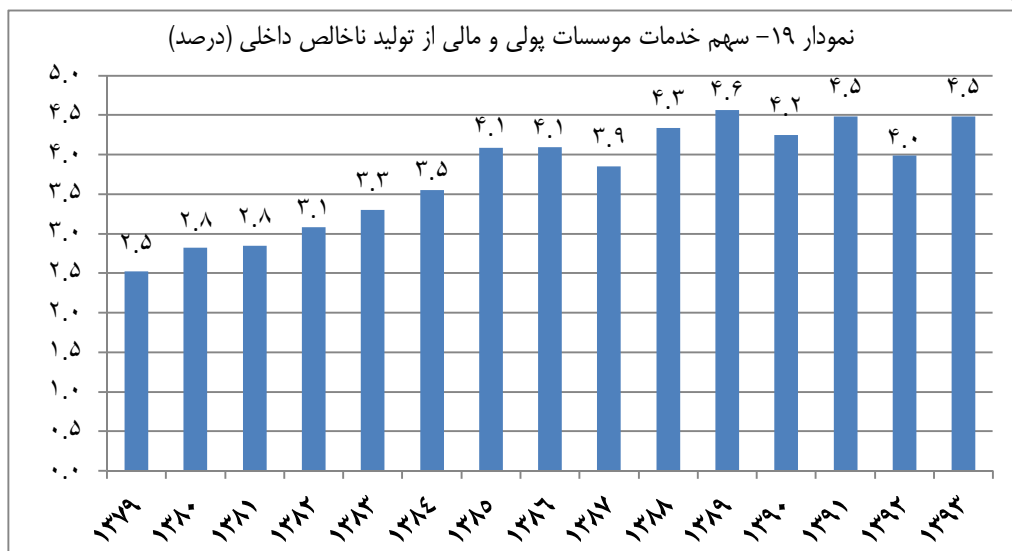
نمودار ۱۸- رشد فصلی ارزش افزوده گروه صنایع و معادن به تفکیک هر یک از بخش ها نسبت به فصل مشابه سال قبل

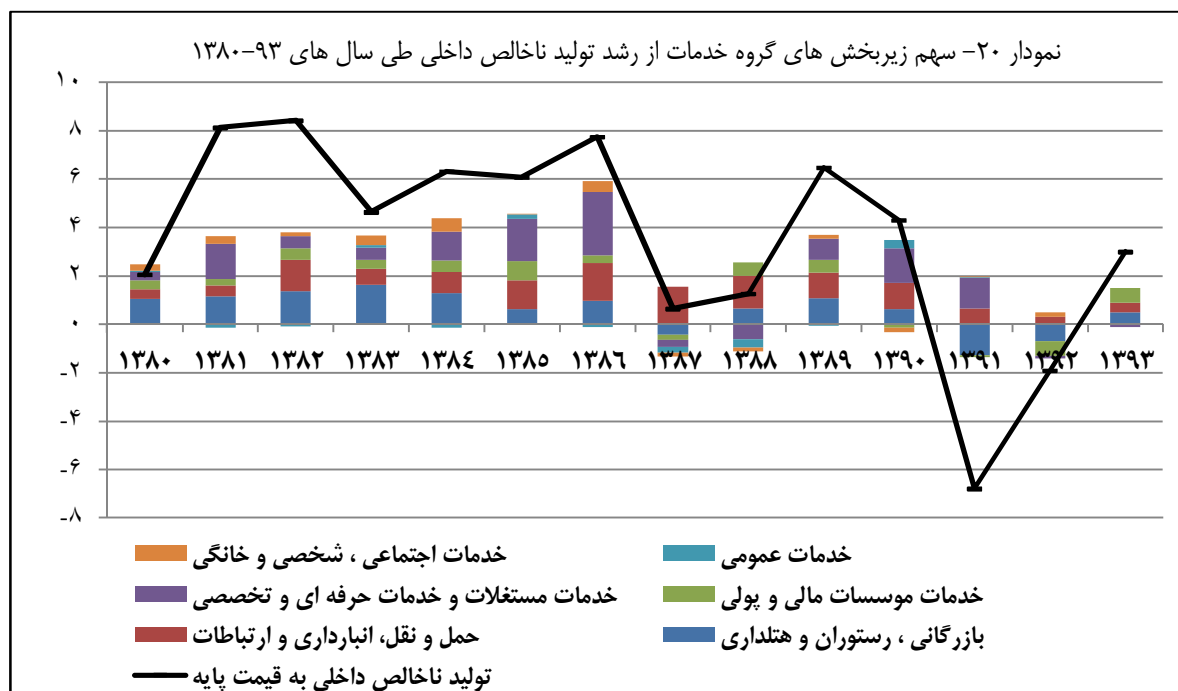
چنانچه در قسمت های قبلی اشاره شد، سهم گروه خدمات در رشد ۳ درصدی تولید ناخالص داخلی سال ۱۳۹۳، ۱,۵ واحد درصد برآورد شده است. طی ده سال اخیر، این گروه در اغلب دوره های زمانی نقش غالب در رشد یا رکود اقتصادی کشور داشته است.

در میان زیربخش های گروه خدمات، بخش خدمات موسسات پولی و مالی با ۱۵,۷ درصد رشد بالاترین سطح رشد را در مقایسه با سایر فعالیت های اقتصادی داشته است. زیر بخش های بازرگانی، رستوران و هتلداری و خدمات موسسات پولی و مالی به ترتیب با ۰,۵ و ۰,۶ واحد درصد سهم در رشد از جمله مهم ترین بخش های خدماتی مسلط بر رشد اقتصادی سال ۱۳۹۳ بوده اند. طی سال های ۹۳-۱۳۸۰، بالاترین سهم در رشد خدمات موسسات پولی و مالی مربوط به سال های ۱۳۸۵ و ۱۳۹۳ می شود (نمودار ۲۰).

چنانچه در نمودار ۱۹ مشاهده می شود، سهم خدمات موسسات پولی و مالی از تولید ناخالص داخلی در سال ۱۳۹۳، ۴,۵ درصد بوده که طی ۱۵ سال اخیر (به جز سهم ۴,۶ درصدی سال ۱۳۸۹) بالاترین مقدار است و نسبت به سال قبل ۰,۵ واحد درصد رشد داشته است.

معاونت بررسی های اقتصادی

خدمات بازرگانی، رستوران و هتلداری طی سال های ۹۲-۱۳۹۱ در میان زیربخش های خدمات، نقش غالب را در رشد منفی اقتصاد کشور داشته اند. رشد ۳,۷ درصدی ارزش افزوده این گروه در سال ۱۳۹۳ و افزایش سهم آن از تولید ناخالص داخلی زمینه رشد مثبت اقتصادی را در سال ۱۳۹۳ فراهم نمود (نمودار ۲۰). یکی از موارد قابل توجه در نمودار ۲۰، کاهش سهم خدمات مستغلات از سال ۱۳۹۰ تا کنون می باشد که عمدتاً ناشی از رکود بازار مسکن و اجاره است. سهم خدمات مستغلات از رشد اقتصادی طی دو سال اخیر، منفی ۰,۱ واحد درصد برآورد شده است. مشابه چنین رویدادی در سال های ۱۳۸۷ و ۱۳۸۸ نیز مشاهده می شود.

ارزش افزوده گروه خدمات در نیمه نخست سال ۱۳۹۳ رشد نسبتاً بالاتری را نسبت به نیمه دوم سال تجربه کرده است. با اگرچه ارزش افزوده برخی از بخش ها مانند خدمات بازرگانی، رستوران و هتلداری تحت تاثیر اثرات فصلی قرار دارد و معمولاً در فصل زمستان افزایش قابل توجهی نسبت به سایر فصول سال خواهد داشت، در زمستان ۱۳۹۳ رشد نسبتاً بالایی را در مقایسه با فصل پایانی سال ۱۳۹۲ تجربه نکرده است.

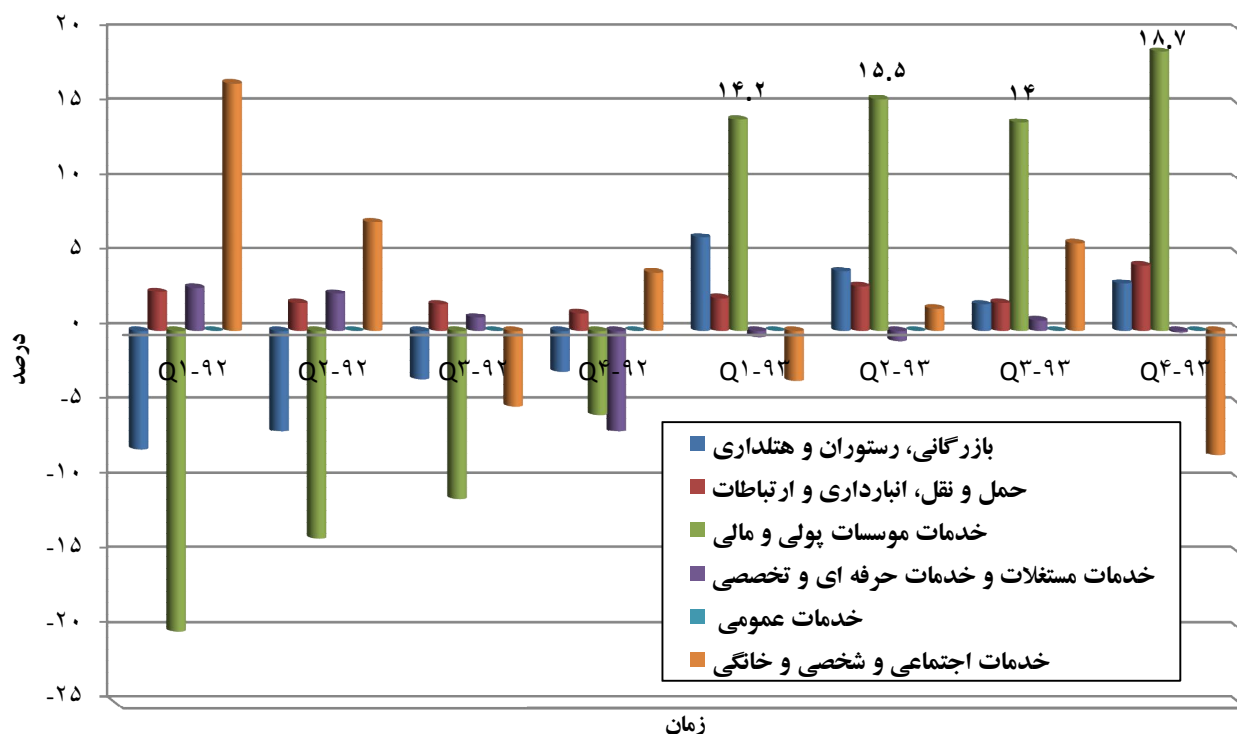
همان گونه که در نمودار ۲۱ مشاهده می شود، خدمات بازرگانی، رستوران و هتلداری و خدمات موسسات پولی و مالی علی رغم تجربه رشد فصلی منفی در تمامی فصول سال ۱۳۹۲، در سال ۱۳۹۳ مسیر متفاوتی را طی کرده اند. رشد این بخش ها در تمامی فصول مثبت برآورد شده است.

بخش حمل و نقل، انبارداری و ارتباطات در دو سال اخیر همواره رشد مثبتی را مطابق نمودار ۲۱ تجربه کرده و در فصل پایانی سال ۱۳۹۳ به بالاترین سطح رشد خود طی این سال ها (۴,۴ درصد) رسیده است.

معاونت بررسی های اقتصادی

خدمات موسسات پولی و مالی نیز بالاترین رشد فصلی خود را طی دو سال اخیر در زمستان سال ۱۳۹۳ تجربه کرده است؛ به گونه ای که پس از چهار فصل متوالی رشد منفی، در بهار ۱۳۹۳، تقریباً ۱۴ درصد نسبت به بهار سال قبل رشد داشته است. این روند با اندکی نوسان همچنان ادامه یافته؛ تا اینکه در فصل زمستان رشد ۱۸,۷ درصدی را تجربه کرده است. در فصل پایانی سال ۱۳۹۳، خدمات این گروه بالاترین رشد ارزش افزوده را نسبت به فصل مشابه سال ۱۳۹۲ داشته اند.

نمودار ۲۱- رشد فصلی ارزش افزوده بخش خدمات

تهیه و تنظیم: عاطفه قاسمیان

تیر ماه ۱۳۹۴

منابع:

۱. بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، آمار و داده ها، گزیده آمارهای اقتصادی، بخش تراز پرداخت ها.
۲. بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، آمار و داده ها، حساب های ملی ایران.
۳. بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، نشریات و پژوهش ها، نشریات ادواری، نماگرهای اقتصادی.
۴. بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، خلاصه گزارش تحولات اقتصادی ایران در بخش واقعی سال ۱۳۹۳.
۵. سازمان توسعه تجارت ایران، آمارهای تجاری، گزارش های آماری سالیانه.
۶. گمرک جمهوری اسلامی ایران، آمار ماهیانه و سالیانه.